

Høringsuttalelse fra BARNAS: En reversering av domstolsreformen vil svekke barns rettssikkerhet

Vi viser til Justisdepartementets høringsbrev og høringsnotat av 26. januar 2022 om «*Endringer i domstolstruktur*» og oversender herved vår høringsuttalelse.

Stiftelsen barnas rettigheter (BARNAS) er en rettspolitisk organisasjon som arbeider for å forsvare og styrke barns rettigheter.

Generelle merknader

Domstolsreformen av 2021 har etter BARNAS mening ført til sterkere fagmiljøer bl.a. på barnerettens område, mer effektiv saksflyt og bedre ressursutnyttelse i domstolene. Antall ledere er redusert, noe som har frigjort mer tid til operativt dommerarbeid. Ingen rettssteder er lagt ned og ingen kompetansearbeidsplasser har forsvunnet fra distriktene.

Reformen har en positiv betydning spesielt for tingrettenes behandling av saker etter barneloven og barnevernloven, men også saker etter andre lover som er viktige for barn (opplæringsloven, straffeloven mv).

Regjeringen har i forbindelse med reverseringsforslaget anført at det er viktig å lytte. Det er et godt utgangspunkt. Det er imidlertid ikke grunn til å anta at innspillene i denne høringsrunden vil avvike fra de vurderingene som fremkom i det svært grundige forarbeidet til domstolsreformen. Der var alle relevante fagmiljøer, andre interessentgrupper og et flertall på Stortinget samstemte om at reformen var riktig, primært for å styrke rettssikkerheten. I dag slutter til og med tidligere kritikere av reformen opp om den, og advarer mot en reversering.

Når justisministeren i Stortinget har hevdet at «*det er slik at i denne saken er det mange delte meninger*»,¹ er dette en påstand mange vil reservere seg mot. Med svært få unntak er det to meningsgrupperinger i dette spørsmålet: Senterpartiet og Arbeiderpartiet versus de aller fleste relevante yrkesgrupper, fagmiljøer og interessenter. Dersom domstolsreformen skulle bli reversert, vil det etter BARNAS mening bli stående som et mørkt kapittel i norsk rettshistorie at Arbeiderpartiet i forhandlingene om Hurdalsplattformen lot regjeringspartneren få viljen sin i dette spørsmålet. For en reversering vil innebære at det settes strek over en styrking av barns rettssikkerhet.

Regjeringen har altså anført at det er viktig å lytte. BARNAS håper regjeringen virkelig velger å lytte til og ta konsekvensen av innspillene i denne høringsrunden.

Barnesaker i tingrettene

Over en tredjedel av sakene ved norske tingretter er saker etter barneloven eller barnevernloven. Et sentralt mål ved domstolsreformen var å styrke kompetansefellesskapet ved landets tingretter bl.a. på dette rettsområdet.

¹ Stortingets spørretime 02.02.2022.

Barn er **sårbare og har særskilte behov**. Rettens avgjørelser i barnesaker avgjør ikke bare juridiske spørsmål, de har konsekvenser for barns livssituasjon og er i mange tilfeller avgjørende for hvordan barnets liv og muligheter vil være i fremtiden. Dette stiller særskilte krav til rettens kompetanse.

Barn har også **selvstendige rettigheter**, nedfelt i Barnekonvensjonen og lovgivningen for øvrig, og som det er viktig at dommeren forstår og anerkjenner.

Barnerettsfeltet er **et rettsområde i rask endring**. Ny lovgivning, en økende respekt for internasjonale forpliktelser (EMK/EMD og Barnekonvensjonen), endring i rettsstanden gjennom ny rettspraksis og endrede føringer fra statlige myndigheter er noen av endringsfaktorene. Det er krevende å være oppdatert på rettsstanden innenfor barnerettsfeltet.

Barnesaker (etter både barneloven og barnevernloven) er ofte høykonfliktsaker hvor aktørene er **mennesker i krise**. *Barneloven* regulerer spørsmål om fast bosted og samvær etter samlivsbrudd. Det store flertall av foreldre som går fra hverandre klarer å finne løsninger uten at saken havner i domstolen. I hovedsak er det derfor de mest konfliktfylte og utfordrende foreldretvistene som må avgjøres av tingretten. Saker etter *barnevernloven* er vanskelige, både fordi de gjerne innebærer dramatiske inngrep i barns og familiers liv, og fordi virkelighetsbeskrivelsen kan være svært ulik mellom barnevernet og de private partene. Det er et stort ansvar å avgjøre disse sakene.

Både i foreldretviser og barnevernssaker benytter tingretten ofte **sakkyndige psykologer**. Erfaringen viser at retten i stor utstrekning lener seg tungt på den sakkyndiges rapport, og i begrenset grad foretar en selvstendig vurdering. I barnevernssaker er det ikke uvanlig at rettens sakkyndige har den offentlige part (barnevernet) som sin viktigste inntektskilde. Det er dommerens plikt å foreta selvstendige vurderinger i saker som dette. Imidlertid er det kompetansekrevende, og i mange saker synliggjøres det i dommen at retten har unnlatt å foreta selvstendige vurderinger. Det er all grunn til å anta at dette kan skyldes mangelfull kompetanse hos dommeren.

Situasjonen før domstolsreformen

En hovedhensikt bak reformen var å skape bedre fungerende fagmiljøer ved tingrettene uten å redusere antallet rettssteder. Flere av de minste tingrettene hadde kun to dommere: En sorenskriver og en dommerfullmektig (som regel en ung, nyutdannet jurist i en toårig opplæringsstilling).

Tingrettene behandler om lag 2.600 saker etter barneloven årlig. Før reformen behandlet de minste tingrettene så lite som fire saker etter barneloven årlig, dvs en sak hver tredje måned i gjennomsnitt.² En mellomstor tingrett behandler 50-70 slike saker hvert år, dvs en til to saker i uken. Oslo tingrett behandler i gjennomsnitt 325 saker etter barneloven årlig.

Både det svært begrensede antallet barnesaker og antallet dommere i de minste tingrettene gjør at det ikke kan være tvil om at disse «fagmiljøene» er langt svakere enn i de mellomstore tingrettene. Når to dommere deler på fire barnesaker årlig, kan det ikke forventes at dommeren skal være faglig oppdatert på en fullt forsvarlig måte. Domstolsreformen var et viktig tiltak for å gjøre noe med dette og styrke rettssikkerheten for barn som bor i de små rettsdistriktene.

For barnevernssaker er bildet enda mer graverende. Tingrettene har de siste årene foretatt i gjennomsnitt ca 420 rettslige overprøvinger av beslutninger i Fylkesnemnda for barnevern og sosiale

² Domstoladministrasjonens årsstatistikk 2016-2020.

saker hvert år.³ Rettssaker i tingretten etter *barnevernloven* utgjør altså en sjettedel av antallet sammenlignet med saker etter *barneloven*.

For barnevernssaker finnes det ikke tilgjengelig statistikk for de enkelte tingretter, men tallene indikerer at de minste tingrettene kanskje bare har en eller to barnevernssaker årlig, og enkelte år kanskje ingen. Like fullt skal den enslige sorenskriver eller nyutdannede dommerfullmektig ta avgjørelser i saker der rettsfeltet er i rask endring, hvor internasjonal rett kan ha stor betydning, hvor følelsene er sterke, konfliktnivået ofte er høyt og hvor rettens avgjørelse kan ha betydning for barnet resten av livet.

Tingrettens avgjørelser i barnevernssaker blir som oftest stående, da svært få anker til lagmannsretten i denne type saker slipper igjennom til behandling der. I barnevernssaker er tingretten dermed i praksis sisteinstans, og det har avgjørende betydning at kvaliteten på tingrettens behandling av barnevernssaker er god. Domstolsreformen var et skritt i riktig retning, en reversering vil være en svekkelse av rettssikkerheten i barnevernssaker.

Psykisk belastning og effektivitet

Det er krevende for alle å stå i en langvarig rettsprosess. Den psykiske belastningen er stor mens man venter på beslutninger som kan være livsendrende. Denne belastningen er ekstra stor for barn, som er sårbare, forstår mindre og lettere tar skade. Derfor er effektivitet og rask saksgang spesielt viktig i barnesaker. Domstolsreformen var et viktig skritt for å bedre effektiviteten og dermed redusere barns belastning ved rettsprosesser.

Vi vil her peke på dommernes egen erfaring: *«Etter reformen har vi fått en større fleksibilitet og dermed en raskere behandling av sakene i systemet enn vi gjorde tidligere, sier Kirsten Bleskestad, leder i Dommerforeningen.»*⁴

Effektivitet er altså spesielt nødvendig for barna. Reformen har ikke bare sikret barn bedre rettspleie. Den har også gjort rettsprosessen mer effektiv. Sakene blir behandlet raskere enn før. Å vente på domstolsbehandling i barnesaker er å ha livet på vent.

BARNAS anbefaling

BARNAS vil sterkt anmode regjeringen om å la domstolsreformen av 2021 bli stående. Reformen har gjort fagmiljøene ved den enkelte tingrett bredere, mer robuste og mer effektive. Den har dermed bidratt til å styrke barns rettssikkerhet.

Samtidig er de distriktpolitiske målsettingene til den sittende regjeringen etter vårt syn ivaretatt fullt ut, ved at antallet rettssteder og dommere i distriktene ikke er redusert. Antall operative dommertimer ved de sammenslåtte tingrettene i distriktene har faktisk økt.

Oslo, 13.02.2022

Stiftelsen barnas rettigheter (BARNAS)

³ Årsrapporter 2017-2020, Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker.

⁴ nrk.no 04.11.2021